

**CHRISTIANA OLFERT:
Aristotle on Practical Truth**

Oxford: Oxford University Press 2017, 288 s.

Dnes, v čase, keď v niektorých filozofických disciplínach, napr. v epistemológii, zaznamenávame návrat k etike cnosti¹⁷ treba venovať dostatočnú pozornosť aj pôvodným pojmom a výrazom, ktoré Aristoteles, pôvodca etiky cnosti, používal. Ich analýza nám môže pomôcť vyhnúť sa nedorozumeniam, ktoré sa pri prevzatí z antických konceptov často vyskytujú, a tak zvyšovať našu informovanosť o tom, akú múdrosť nám tieto pramene poskytujú a akú inšpiráciu pre nás aj dnes môžu predstavovať.

V tomto duchu pristupuje k analýze Aristotelových textov aj C. Olfertová v knihe *Aristotle on Practical Truth (Aristoteles o praktickej pravde)*. V šiestich kapitolách sa usiluje vrhnúť viac svetla na pojem praktickej pravdy, ktorý Aristoteles používa v celom svojom diele síce iba raz (v *Etike Nikomachovej* – EN VI, 2 1139a 26 – 30), no autorka zdôvodňuje, prečo je správne vymedzenie práve tohto pojmu pre pochopenie niektorých aspektov jeho etického myslenia kľúčové. Medzi tieto aspekty patria najmä: Aristoteles ako pokračovateľ Platónovej morálnej filozofie (1. kapitola), povaha praktického usudzovania a jeho vzťah k pravde (2. kapitola), vzťah podmieneného a nepodmieneného dobra (3. kapitola); povaha racionálneho konania (4. kapitola), kognitívny význam pôžitku (5. kapitola) a význam vytvárania nových pôžitkov pri nadobúdaní cností (6. kapitola).

Olfertová začína štúdiou absencie systematického rozlíšenia teoretickej a praktickej pravdy u Platóna, aby vzápätí objasnila, aké nové smerovanie dal vzťahu medzi týmito dvoma fenoménmi Aristoteles (s. 1 – 44). Tvrdí, že Platón pokladal pravdu a dobro za dve fundamentálne dôležité a navzájom rovnocenné ciele (s. 11) ktoré sú od seba neoddeliteľné. Autorka podkladá tento Platónov názor časťami jeho dialógov *Charmides*, *Protagoras* a *Ústava*. Zároveň však poukazuje aj na závažné problémy, ku ktorým tento prístup vedie (s. 38 – 42). Aristoteles ako pokračovateľ Platónovho postoja spája dva objekty záujmu praktického usudzovania (pravdu a dobré konanie) do jedného objektu záujmu – praktickej pravdy (s. 43).

¹⁷ O tom, ktorí filozofi a akým spôsobom sa k nej vracajú, pozri (Smreková, Palovičová: *Dobro a cnosť*. 2003 Iris: Bratislava, 1. kap.: K dejinnofilozofickým zdrojom renesancie pojmu cnosti, 11 – 44).

Podľa Olfertovej Aristotelovo vymedzenie praktickej pravdy vyplýva z druhej kapitoly šiestej knihy *Etiky Nikomachovej*. Interpretácia praktickej pravdy väčšiny interpretátorov Aristotela je podľa nej nesprávna, lebo sa nazdávajú, že Aristotelovo vysvetlenie tohto druhu pravdy je uvedené v prvej kapitole šiestej knihy *Etiky*. Buď sa nazdávajú, že v nej Aristoteles rozlišuje schopnosti praktického a teoretického usudzovania, alebo objekty praktického a teoretického usudzovania, alebo psychologické základy, na ktorých Aristoteles stavia normatívnu teóriu svojej etiky (s. 48). Až na druhú myšlienku, ktorú autorka čiastočne prijíma, odmieta všetky uvedené názory (s. 73). Na s. 46 preferuje názor, že Aristoteles pokladá praktickú pravdu za inú *pravdu*, a nie za jej iný druh (s. 75). Tým sa jej pozícia odlišuje od postoja, ktorý zastávajú napr. D. Bostock, S. Broadie, W. F. R. Hardie, M. Pakaluk, C. D. C. Reeve, D. Roochnik a D. Russell.

Toto vymedzenie vlastnej pozície Olfertovej umožňuje pokračovať ku konkrétnemu vysvetleniu pojmu „praktickej pravdy“ v tretej kapitole (s. 79 – 129). Aby tento pojem bol v súlade s ostatnými Aristotelovými myšlienkami, podľa nej musí spĺňať päť podmienok: odlišnosť praktickej pravdy nemôže vyplývať z odlišnosti praktického usudzovania; koncept praktickej pravdy musí nekruhovým spôsobom ukázať, aký je účel praktického usudzovania (s. 86); musí to byť rovnaký druh všeobecne prijateľnej pravdy, akou je pravda teoretického uvažovania (s. 88); koncept nám musí pomôcť vysvetliť, akým spôsobom je praktická pravda *praktická* (s. 91) a koncept musí integrovať racionálnosť a praktickosť praktického usudzovania do jednej charakteristickej aktivity (tamže). V posledných častiach kapitoly podáva opis praktickej pravdy, ktorá spĺňa týchto päť podmienok. Píše o pravde konania, ktorá nás zároveň motivuje podľa nej konať (s. 125 – 126).

Štvrtá kapitola (s. 130 – 171) sa usiluje pokročiť k Aristotelovmu chápaniu racionálneho konania a jeho dôsledkov. Podľa Aristotela prvou pohnútkou každého konania je túžba po blaženosti (s. 148), tá vedie človeka k istému sebapohnutiu (*self-movement*). Jeho výsledkom je konanie, ktoré je *racionálne*, ak odkazuje na praktické usudzovanie a racionálnu voľbu (*prohairesis*) (s. 154). Dôležitú rolu v ňom zohráva aj racionálna túžba (*boulesis*) (s. 134 – 152). Podľa Olfertovej racionálne je konanie takým spôsobom, akým sa prispôbujeme svetu (*way of fitting ourselves to the world*) (s. 159). Tento pohľad na povahu dobrého konania je v priamom kontraste s pohľadom G. E. M. Anscombej (s. 165). Konanie, ktorým sa chce človek prispôsobiť svetu, prirovnáva k vkladaní kúska puzzle do celku. Správne konanie vykonané správnym spôsobom, na ktoré potrebujeme „oko“ rozumu, prirovnáva k správnej kúska puzzle, ktorý je vložený správnym spôsobom, pričom na jeho vloženie potrebujeme poznať celkový obraz, ktorý chceme poskladať. Táto interpretácia robí z Aristotela etického realistu, keďže predpokladá existenciu morálnych faktov nezávislých od človeka (hoci sa jej toto označenie nezdá dostatočné) (s. 167).

Pri vysvetlení, ako sa človek naučí rozoznávať praktickú pravdu od omylu, sa autorka musí obrátiť k Aristotelovmu vysvetleniu učenia sa zo skúsenosti pôžitku. Robí tak v piatej kapitole. Prirovnáva vzťah morálnej pravdy a pôžitku k vzťahu farby a zraku: Farba je predmet prislúchajúci zmyslovému orgánu zraku, zatiaľ čo dobro je predmet prislúchajúci skúsenostiam pôžitku (s. 178). Takže pôžitok je indikátorom niečoho dobrého, čo sa týka objektu, ktorý si uvedomujeme, podobne ako je zrak indikátorom farby nejakého predmetu, ktorý vidíme (s. 182). Tento indikátor môže byť pravdivý alebo nepravdivý (s. 187), pretože zahŕňa kombináciu objektu pôžitku (x) a predikátu „je dobrý“ (y). Skúsenosť pôžitku teda možno zapísať v jazyku logiky vo forme „ x je y “, a teda môže byť pravdivá alebo nepravdivá (s. 188). Ak je pôžitok pravdivý, tak nám odhaľuje niečo o predmete, z ktorého tento pôžitok máme (s. 194). Problémy môžu nastať vtedy, ak si pocit pôžitku zamieňame za dobro ako také (s. 193), alebo keď si z pravdivého pôžitku vytvoríme nepravdivú predstavu o dobre nejakej veci (ako keď si z pravdivého pôžitku z dobrého vína vytvoríme nepravdivú predstavu, že každé pitie vína je dobré). V súvislosti s touto druhou hrozbou Aristoteles odlišuje pocity pôžitku bežných ľudí od pocitov pôžitku dobrých ľudí. Dobrí ľudia sú schopní rozlišovať, ktoré vlastnosti vecí robia tie veci dobrými a za pomoci indukcie a dialektiky abstrahovať zo série dobrých vecí pravdivé úsudky o tom, čo je bezpodmienečne dobré (s. 198).

V poslednej kapitole (s. 208 – 242) sa autorka znova zameriava na Aristotelovo ponímanie vzťahu praktickej pravdy a skúsenosti pôžitku. Z Aristotelovej etiky by mohlo vyplývať, že sú tri spôsoby, akými sa naše pôžitky menia, keď sa z nás procesom habituácie (opakovaným robením jednotlivých činností) stávajú dobrí ľudia: dokážeme cítiť pôžitok pri takých veciach, pri ktorých sme predtým cítili bolesť / cítiť bolesť pri takých veciach, pri ktorých sme predtým cítili pôžitok (s. 218), sme schopní cítiť bolesť alebo pôžitok pri veciach, ku ktorým sme predtým boli nestranní (s. 219), alebo sme schopní cítiť pôžitok z vecí, ktorých existenciu sme si predtým ani neuvedomovali (tamže). V závere kapitoly (s. 225 – 237) nám Olfertová približuje, ako Aristoteles rieši dilemu, ktorá vyplýva z jeho teórie o učení sa cnostiam (*Etika Nikomachova* 1105a, 17 – 22).

Šesť kapitol knihy *Aristotle on Practical Rationality* nám postupne odkrýva zaujímavý a nový pohľad na koncept, ktorý nám sám Aristoteles vo svojom diele veľmi neobjasňuje. Pochopenie a zapamätanie si významu tohto pojmu je ešte uľahčené aj cez zaujímavé prirovnania a príklady (napr. odlišnosť pocitu pôžitku u bežného a dobrého človeka prirovnáva k rozličnému hodnoteniu vína laikom a profesionálnym degustátorom). Štruktúra a rozsah knihy slúžia aj na to, aby dostatočne objasnili všetky spojenia so širším kontextom Aristotelovho etického myslenia, s ktorým musí byť Olfertovej interpretácia praktickej pravdy dostatočne konzistentná. Autorka okrem toho dbá na to, aby ustavične konfrontovala svoje postoje aj s postojmi ostatných interpretátorov Aristotela, a udáva

dostatočné odôvodnenia, v čom a prečo sa od nich líši. Napriek tomu, že knihe chýba akákoľvek kritika Aristotela, odporúčam pozrieť si ju každému, kto sa aspoň sčasti venuje témam, ktoré sa jeho pojmu praktickej pravdy dotýkajú (napr. téme vzťahu Platónovej a Aristotelovej praktickej filozofie, povahe praktickej pravdy, praktického usudzovania, racionálneho konania, kognitívneho významu pôžitkov a podobne).

Karol Pavlovkin

Karol Pavlovkin
Katedra filozofie FF UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
e-mail: karol.pavlovkin@umb.sk